

ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ В МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ З ОСНОВ ЗДОРОВ'Я ЗАСОБАМИ МОДЕЛЮВАННЯ ПЕДАГОГІЧНИХ СИТУАЦІЙ

У статті розглядається проблема формування здорового способу життя в молодших школярів на уроках з основ здоров'я. Доведено актуальність даної проблеми. Проаналізовано низку наукових праць з названої проблеми. З'ясовано сутність поняття «здоровий спосіб життя», що розглядається як усталений спосіб життєдіяльності людини, метою якого є формування, збереження, зміцнення і відновлення здоров'я. Проаналізовано чинну програму з основ здоров'я і виокремлені модельовані педагогічні ситуації з розділів «Соціальна складова здоров'я», «Фізична складова здоров'я». Наведені конкретні приклади моделювання педагогічних ситуацій на уроках основи здоров'я. У процесі моделювання педагогічних ситуацій виділено три етапи: аналітичний, що починається з аналізу й оцінювання поставленого завдання і закінчується формуванням самої ситуації, яку необхідно змоделювати; проєктивний, пов'язаний з плануванням форм, методів і засобів моделювання педагогічних ситуацій та методичною розробкою уроку, фрагменту чи позакласного виховного заходу; виконавчий, що являє собою реалізацію задуму й практичне відтворення розробленого проєкту.

Ключові слова: здоровий спосіб життя, молодші школярі, моделювання педагогічних ситуацій, урок, основи здоров'я.

В статье рассматривается проблема формирования здорового образа жизни у младших школьников на уроках из основ здоровья. Доказана актуальность данной проблемы. Проанализирован ряд научных трудов с данной проблемой. Выяснена суть понятия «здоровый образ жизни», что рассматривается как устоявшийся способ жизнедеятельности человека, целью которого является формирование, сохранение, укрепление и возобновление здоровья. Проанализирована действующая программа из основ здоровья и выделены моделируемые педагогические ситуации из разделов «Социальная составляющая здоровья», «Физическая составляющая здоровья». Приведенные конкретные примеры моделирования педагогических ситуаций на уроках основы здоровья.

Ключевые слова: здоровый образ жизни, младшие школьники, моделирования педагогических ситуаций, урок, основы здоровья.

In the given article the problem of healthy lifestyle forming in junior schoolchildren on Basic health lessons is considered. The actuality of the given problem for today is proved. A number of scientific works on this problem is analyzed. The essence of "a healthy lifestyle" concept is found out. The concept is considered as an established way of human life, the aim of which is formation, preserving, strengthening and restoring health. The current program of the Health lessons is analyzed, and modeled pedagogical situations on "Social component of health" and "Physical component of health" sections are singled out. Specific examples of modeling pedagogical situations on Basic health lessons are given. In the process of modeling pedagogical situations three stages are singled out: analytical, which begins with analysis and estimation of the set task and ends with formation of the situation itself, which needs to be modeled; projective, which is related with the planning of forms, methods and means of modeling pedagogical situations and methodical development of the lesson, fragment or extracurricular educational event; executive, which represents the realization of the plan and practical reproduction of the developed project.

Keywords: healthy lifestyle, junior schoolchildren, modeling of pedagogical situations, lesson, basic health lesson.

Постановка проблеми. Темпи сучасного життя, соціальне неблагополуччя, несприятливе екологічне середовище, шкідливі звички –

всі ці чинники погіршують стан здоров'я дітей. Велике значення для збереження здоров'я людини має спосіб її життя. Сучасна молодь здебільшого не замислюється над своєю поведінкою, недбало ставиться до власного здоров'я, культивує шкідливі звички. Відомо, що майже 75% хвороб дорослих людей отримані ними ще в дитячі та підліткові роки.

Проблема формування основ здорового способу життя є особливо актуальною для учнів молодшого шкільного віку, оскільки в цей період відбувається становлення власної програми життєдіяльності, а дитина включається в складну роботу з формування саморефлексії, самоконтролю і саморегуляції (І. Воронцов). Здоров'я підростаючого покоління належить до найважливіших показників, які характеризують економічне, соціальне і моральне благополуччя суспільства [Височан, 2015: с. 241].

Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить про те, що питання формування та виховання потреб у здоровому способі життя дітей відбито у працях А. Алчевської, С. Боткіна, Г. Ващенко, Д. Локка, І. Мечникова, М. Пирогова, С. Русової, К. Ушинського. Здоров'язберігальному вихованню присвячені наукові доробки вітчизняних і зарубіжних філософів, медиків та психологів (М. Амосов, Г. Апанасенко, Є. Бойченко, К. Бондаревська, Г. Борисов, І. Брехман, О. Ващенко, М. Віленський, О. Газман, М. Гончаренко, Г. Зайцев, Д. Изуткін, В. Казначеев, Ю. Лисицин, А. Маслоу, С. Попов, В. Петленко, А. Степанов, Т. Сущенко, Л. Татарнікова, А. Щедрина і т.д.). Концептуальні основи гігієнічного навчання й виховання дітей як складової формування здорового способу життя закладені в дослідженнях М. Антропової, З. Громової, І. Кононова, А. Хрипкової та ін. Проблемою профілактики шкідливих звичок займалися Н. Максимова, В. Оржеховська, Т. Федорченко і т.д.

Як свідчать результати досліджень вітчизняних та зарубіжних науковців (Б. Ананьєв, Л. Божович, Л. Виготський, Г. Костюк), молодший шкільний вік має великі резерви формування здорового способу життя і є сприятливим періодом для набуття життєвих умінь та навичок, що, своєю чергою, визначає завдання сучасної школи – сформувати в учнів потребу цінувати власне здоров'я і життя як найвищу індивідуальну й суспільну цінність.

Мета статті – розкрити поняття «здоровий спосіб життя» та обґрунтувати особливості використання моделювання педагогічних ситуацій на уроках з основ здоров'я у початковій школі.

Вклад основного матеріалу. Термін «здоровий спосіб життя» широко використовується у педагогічній літературі, дослідженнях валеологічного напрямку, але в педагогіці існують різні підходи до його визначення.

У навчальній програмі з основ здоров'я зазначено, що *здоровий спосіб життя* – усталений спосіб життєдіяльності людини, метою якого є

формування, збереження, зміцнення і відновлення здоров'я [Навчальні програми..., 2016].

Здоров'я людини – один із найважливіших показників економічного, соціального і морального благополуччя суспільства. Водночас сучасні соціально-економічні та екологічні кризи в країні зумовили значне погіршення здоров'я населення, особливо дітей. Відзначається необхідність збереження і зміцнення фізичного, психічного, соціального та морального здоров'я школярів, формування умінь і навичок здорового способу життя. Основним завданням сучасної школи стає виховання компетентної особистості, яка не тільки має знання, а й уміє застосовувати їх у житті, діяти відповідно до ситуації, адаптуватися до складних соціальних умов, долати життєві труднощі, підтримувати своє здоров'я на належному рівні, опиратися негативним впливам.

Від ставлення людини до свого здоров'я значною мірою залежить його збереження і зміцнення. Навчити дітей берегти і зміцнювати своє здоров'я – одна з найважливіших проблем сучасної школи. Результатом сформованості здорового способу життя є культура здоров'я як інтегративна якість особистості і показник вихованості, що забезпечує певний рівень знань, умінь і навичок, формування, відтворення та зміцнення здоров'я і характеризується високим рівнем культури поведінки щодо власного здоров'я та здоров'я оточуючих.

Ефективність формування здорового способу життя безпосередньо пов'язана з активним залученням учнів до здоров'язберігального навчального процесу, формуванням у них активної позиції у зміцненні і збереженні власного здоров'я. Особливого значення в процесі формування здорового способу життя молодших школярів набувають систематичність, безперервність та послідовність їх навчання і виховання, які дають можливість поступово ускладнювати оздоровчу роботу з ними [Декунова, 2012].

Сформувати здоровий спосіб життя молодших школярів допоможуть уроки з основ здоров'я.

Мета предмета «Основи здоров'я» – формування здоров'язбережувальної компетентності учнів на основі оволодіння ними знаннями про здоров'я та безпеку, практичними навичками здорового способу життя і безпечної поведінки, формування в них ціннісного ставлення до життя і здоров'я, сприяння їхньому фізичному, психічному, соціальному і духовному розвитку.

Головними **завданнями** предмета є:

–формування в учнів знань про здоров'я, здоровий спосіб життя, безпечну поведінку, взаємозв'язок організму людини з природним, техногенним і соціальним оточенням;

–розвиток в учнів мотивації дбайливого ставлення до власного здоров'я, удосконалення фізичних, соціальних, психічних і духовних його чинників;

- виховання в учнів потреби у здоров'ї, що є важливою життєвою цінністю, свідомого прагнення до ведення здорового способу життя;
- набуття учнями власного здоров'язбережувального досвіду з урахуванням стану здоров'я;
- розгортання у повсякденному житті практичної діяльності для збереження власного здоров'я та здоров'я інших людей;
- формування в учнів соціальної і життєвої компетентності на основі засвоєння ними соціальних норм; розвиток навичок взаємодії у сім'ї, школі, колективі, громадянському суспільстві;
- вироблення основ споживчої культури, умінь приймати рішення щодо власної поведінки у різноманітних життєвих ситуаціях;
- оволодіння школярами моделями поведінки і способами діяльності, які відповідають українському законодавству.

Змістову основу предмета складають такі базові поняття: *здоров'я, здоровий спосіб життя, безпечна поведінка, здоров'язбережувальна компетентність, здоров'язбережувальні компетенції (життєві і спеціальні навички)* [Навчальна програма..., 2007].

Практична реалізація завдань курсу неможлива без широкого застосування сучасних активних методів проведення уроків. Одним із них є моделювання педагогічних ситуацій на уроках основ здоров'я.

Розглянемо сутність дефініції *моделювання педагогічних ситуацій*.

На нашу думку, моделювання педагогічних ситуацій – це створення таких ситуацій-моделей, де реальні об'єкти замінюються символами, а взаємостосунки між учасниками діяльності складаються не природно, а організовані спеціально під керівництвом вчителя, тобто умовно.

І. Зязюн вважає, що кожна педагогічна ситуація може бути змодельована по-різному, проте ефект виховання безпосередньо залежить від знань педагога і його здібностей [Зязюн, 1997].

С. Вітвицька для моделювання педагогічних ситуацій пропонує використовувати такі прийоми:

- пряма постановка проблеми;
- проблемне завдання у вигляді запитання;
- повідомлення інформації, яка містить суперечність, повідомлення протилежних думок з будь-якого питання;
- зіставлення наукових знань із життєвим досвідом;
- повідомлення фактів, що викликають непорозуміння;
- постановка гострих нерозв'язаних питань;
- цитування протилежних поглядів різних авторів стосовно однієї проблеми (спонукання студентів до вибору, захисту чи аргументації);
- звернення до життєвих явищ, виконання студентами ролі експертів, опонентів, рецензентів [Вітвицька, 2002].

У процесі моделювання педагогічних ситуацій ми виділяємо три етапи:

Pedagogy

–*аналітичний*, що починається з аналізу й оцінювання поставленого завдання і закінчується формуванням самої ситуації, яку необхідно змоделювати;

–*проективний*, пов'язаний з плануванням форм, методів і засобів моделювання педагогічних ситуацій та методичною розробкою уроку, фрагменту чи позакласного виховного заходу;

–*виконавчий*, що являє собою реалізацію задуму й практичне відтворення розробленого проекту.

На аналітичному та проективному етапах важливу роль відіграє педагогічна допомога вчителя, покликаною розробити систему вправ та завдань, запропонувати учням ефективні прийоми моделювання педагогічних ситуацій, а саме: аналіз методичної літератури, ділова або рольова гра, творчі вправи, конструювання уроку (чи фрагменту) тощо.

Проаналізувавши навчальну програму, ми дійшли висновку, що учні початкових класів моделюють ситуації в основному з розділів «Соціальна складова здоров'я» та «Фізична складова здоров'я». Наприклад:

1 клас «Соціальна складова здоров'я»

Моделювання ситуації повідомлення про небезпеку за телефонами аварійних служб.

Моделювання ситуації пошуку допомоги, коли заблукав, загубився, відстав від класу.

2 клас «Соціальна складова здоров'я»

Моделювання ситуації переходу дороги на регульованому і нерегульованому перехресті.

Моделювання ситуації надання першої допомоги при нескладних травмах.

3 клас «Фізична складова здоров'я»

Моделювання поведінки під час епідемії грипу.

Соціальна складова здоров'я

Моделювання ситуацій попередження конфліктів з однолітками та мирного розв'язання конфліктів, які виникли.

Моделювання ситуацій дорожнього руху (з дорожніми знаками: 1.27, 1.28, 1.30, 3.8, 4.12, 5.41, 5.43).

4 клас «Соціальна складова здоров'я»

Моделювання ситуації звернення за телефонами довіри.

Моделювання ситуацій відмови від пропозицій, що можуть мати негативні наслідки.

Моделювання ситуацій допомоги людям з особливими потребами [Навчальна програма..., 2016].

На уроках основ здоров'я у початковій школі, вивчаючи кожний розділ програми, доречно використовувати моделювання педагогічних ситуацій.

Наведемо фрагмент уроку з теми «Безпека вдома» (2 клас).

1. Розповідь учителя.

У дорослих в аптечці можна знайти багато різних пігулок. Вони бувають різнокольоровими, привабливими на вигляд. Так і хочеться їх скоштувати! Дорослі ж приймають – і нічого. Навіть кажуть, що їм стає краще.

Але те, що для дорослої людини – ліки, для дитини – отрута. Навіть корисні вітаміни можуть зашкодити здоров'ю, якщо їх з'їсти забагато: у тебе з'явиться висип, ти навіть можеш втратити свідомість. Щоб тебе врятувати, дорослим доведеться викликати «швидку допомогу». Але заходи для твого порятунку будуть не дуже приємними. Отже, навіть не дивися у бік аптечки.

2. Читання вірша М. Хаткіної «Аптечка» [Хаткіна, 2013, с.4-5].

3. Моделювання ситуації.

Як би ви вчинили на місці хлопчика?

Що б Ви йому порадили?

4. Складання правил.

Щоб уберегти себе від нещастя, слід дотримуватися таких правил:

1. Не можна займатися самолікуванням. Ліки приписує лікар, а дають їх дитині дорослі.

2. Перед тим як приймати ліки, треба перевірити термін їх придатності. Він зазначений на упаковці.

3. Ні в якому разі не можна самостійно змінювати дозу ліків, яку приписав лікар.

4. Вдома ліки необхідно зберігати у відведеному для цього місці – домашній аптечці [Гнатюк, 2000, с. 12].

Під час вивчення теми «Дії дитини за умови опосередкованої небезпеки: пожежа в іншій квартирі, іншому будинку тощо» (4 клас) вчителю необхідно в простій та доступній формі пояснити учням необхідність суворого дотримання правил пожежної безпеки. Для кращого засвоєння матеріалу бажано використати вірш Г. Бойка «Сірничок», де на конкретних прикладах розглянуті причини виникнення пожеж та їх наслідки.

Моделювання ситуації «Пожежа у сусідів»

У твоїх сусідів виникла пожежа. Ти знаєш, що в них вдома нікого немає. Якими будуть твої дії?

Вибери правильну відповідь:

– Повідомлю сусідів про пожежу в їхньому будинку.

– Викличу пожежників, повідомлю їм про пожежу й адресу сусідів.

– Буду намагатися самотужки погасити пожежу.

– Кликатиму на допомогу людей з інших будинків.

В організації навчально-виховного процесу на уроках з основ здоров'я у початковій школі використання моделювання ситуацій сприяє підвищенню рівня якості оволодіння учнями навчальним матеріалом.

Оскільки названі ситуації за своїм характером наближаються до реальних умов життя і готують дітей до участі в ньому, сприяють пробудженню прагнення до нових знань, активізують їхній пізнавальний інтерес, формують прийоми і вміння самостійно здобувати знання і застосовувати їх у практичній діяльності. Іншими словами, такі ситуації формують у молодшого школяра здоровий спосіб життя.

Висновки. Отже, моделюючи ситуації, вчитель спонукає учнів активно мислити, глибше розуміти матеріал і краще його засвоювати. Вміле, раціональне, науково й методично обґрунтоване використання моделювання ситуацій значно розширює спектр знань, умінь і навичок учнів, формує в них творчість, оригінальність мислення, що сприяє кращому засвоєнню набутих знань та самостійності у вирішенні нових пізнавальних і практичних завдань з основ здоров'я.

ЛІТЕРАТУРА

- Вітвицька, 2002* – Вітвицька С. С. Основи педагогіки вищої школи : [методичний посібник для студентів магістратури] / С. С. Вітвицька – Житомир: ЖДУ, 2002. – С. 118-119.
- Височан, 2015* – Височан Л. Формування основ здорового способу життя в учнів молодших класів / Л. Волочан // Гірська школа Українських Карпат. – 2015. – № 12-13. – С.241-243.
- Гнатюк, 2000* – Гнатюк О. В., Гнатюк М. Р. Основи безпеки життєдіяльності. 2(1)клас : посібник для вчителів початкових класів. – Х. : Скорпіон, 2000. – 80 с.
- Декунова, 2012* – Формування навичок здорового способу життя молодших школярів у процесі вивчення курсу «Основи здоров'я». Методичні рекомендації щодо організації роботи на уроках «Основи здоров'я» / Упор. : З. В. Декунова, А. М. Лавська. – Суми : Ніко, 2012. – 84 с.
- Зязюн, 1997* – Зязюн І. А. Краса педагогічної дії : [навч. посібник для вчителів, аспірантів, студентів середніх та вищих навчальних закладів] / І.А. Зязюн, Г. М. Сагач. – К., 1997. – 302 с. – (АПН України Інститут педагогіки і психології професійної освіти).
- Навчальні програми, 2016* – Навчальна програма для 1-4 класів загальноосвітніх навчальних закладів з навчання українською мовою [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://mon.gov.ua/activity/education/zagalna-serednya/navchalni-programy.html>
- Хаткіна, 2013* – Хаткіна М. О. Веселі уроки безпеки для слухняних хлопчиків та дівчаток / Хаткіна М. О. – Донецьк : ТОВ «ВКФ «БАО», 2013. – 48 с.

REFERENCES

- Vityvska, 2002* – Vityvska S. S. Osnovy pedahohiky vyshchoi shkoly : [metodychnyi posibnyk dlia studentiv mahistratury] / S. S. Vityvska – Zhytomyr: ZhDU, 2002. – S. 118-119.
- Vysochan, 2015* – Vysochan L. Formuvannia osnov zdorovoho sposobu zhyttia v uchniv molodshykh klasiv / L. Volochan // Hirska shkola Ukrainskykh Karpat. – 2015 № 12-13. – S. 241-243.
- Hnatiuk, 2000* – Hnatiuk O. V., Hnatiuk M. R. Osnovy bezpeky zhyttiedialnosti. 2(1)klas : posibnyk dlia vchyteliv pochatkovykh klasiv. – Kh. : Skorpion, 2000. – 80s.
- Dekunova, 2012* – Formuvannia navychok zdorovoho sposobu zhyttia molodshykh shkoliariv u protsesi vuvchennia kursu «Osnovy zdorov'ia». Metodychni rekomendatsii shchodo orhanizatsii roboty na urokakh «Osnovy zdorov'ia». / Upor. : Z. V. Dekunova, A. M. Lavska. – Sumy : Niko, 2012. – 84 s.
- Ziazium, 1997* – Ziazium I. A. Krasa pedahohichnoi dii : [navch. posibnyk dlia vchyteliv, aspirantiv, studentiv serednykh ta vyshchykh navchalnykh zakladiv] / I. A. Ziazium, H. M. Sahach. – K., 1997. – 302 s. – (APN Ukrainy Instytut pedahohiky i psykhologii profesiinoi osvity).
- Navchalni prohramy, 2016* – Navchalna prohrama dlia 1-4 klasiv zahalnoosvitnykh navchalnykh zakladiv z navchannia ukrainskoiu movoiu [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : <http://mon.gov.ua/activity/education/zagalna-serednya/navchalni-programy.html>

УДК 371.134

Тетяна Носаченко

ФОРМУВАННЯ ХУДОЖНЬО-ТВОРЧОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА ЗАСОБАМИ СУЧАСНИХ ХУДОЖНІХ ТЕХНІК

В умовах модернізації сучасної системи вищої мистецької освіти особливої актуальності набувають питання підвищення рівня професійної компетентності студентів мистецького профілю. У процесі фахової підготовки студенти не тільки вчать використовувати на практиці інноваційні та ефективні методики навчання, розвитку й виховання учнів, але й реалізують свій творчий потенціал художника.

У статті розкривається сутність художньо-творчої компетентності майбутніх учителів образотворчого мистецтва, висвітлюються шляхи її формування в процесі вивчення сучасних нетрадиційних технік і матеріалів образотворення.

Ключові слова: компетентність, мистецька освіта, образотворче мистецтво, художньо-творча компетентність, майбутній учитель, художні техніки.

В условиях модернизации современной системы высшего художественного образования особую актуальность приобретают вопросы повышения уровня профессиональной компетентности студентов художественного профиля. В процессе профессиональной подготовки студенты не только учатся использовать на практике инновационные и эффективные методики обучения, развития и воспитания учащихся, но и реализуют свой творческий потенциал художника. В статье раскрывается сущность художественно-творческой компетентности будущих учителей изобразительного искусства, освещаются пути ее формирования в процессе изучения современных нетрадиционных техник и материалов создания образов.

Ключевые слова: компетентность, художественное образование, изобразительное искусство, художественно-творческая компетентность, будущий учитель, художественные техники.

In terms of contemporary modernization of higher art education of particular relevance to the issues raising the professional competence of students of art profile. In the course of professional training students not only learn in practice innovative and effective teaching methods, development and education of students, but also realize the creative potential of the artist.

This direction of professional training activates the creative thinking of the future teacher expanding range of professional functions as a carrier artistic culture and artistic values, enriching the artistic and aesthetic experience. Active implementation of creative ideas teacher-artist in various forms of fine art, demonstrating the results of his work has a great motivational influence on students, making it a role model, an authoritative representative of the artistic world view.

Artistic and creative competence of future teachers of art is now regarded as the ability to design original content and form of artistic creation as the ability to put on a high artistic level plan in modern techniques and materials and to realize their educational potential in professional educational activity.

The article reveals the essence of artistic and creative competence of future teachers of fine arts, highlights ways its formation in the study of modern unconventional techniques and materials create an image. So consider appropriate in parallel with the study of traditional artistic disciplines (painting, drawing, composition, decorative arts, design and artistic design) inclusion in the educational process of students' artistic profile innovative kinds of art techniques and materials that will embody the traditional bases of national art in modern creative works of art. Introduction of modern techniques